

Armas Luule Sakkeus! Lugupeetud kolleegid ja külalised!

Tervituse luges ette Toivo Mängel

Ootamatud tööasjad ei luba mulle mingeid pidustusi. Tervitan teid kõiki seepärast eemalt, aga siiski südamest. Kingituseks saadan teile ühe mõtte, mis on mind vaevanud juba pikemat aega.

Minu veendumuses on praegune tippkeskuste ideoloogia Eestis täiesti vale. On selge, et

näiteks laborid, teaduslikud seeriad ja koolkonnad muutuvad kord üles, kord alla ega ole igavesed. Paul Ariste koolkond Tartus pidas vastu umbes ühe inimpõlve. Selle tipmised aastad kestsid umbes kümnendi, Paul Ariste 60. sünnipäevast kuni 70-ndani. Juri Lotmani koolkond sündis 1960. aastate keskpaiku. Selle aktiivseks elueaks võime lugeda umbes veerand sajandit. Lev Landau koolkond teoreetilises füüsikas toimis Harkivis ja Moskvas kauem, samuti 30 aastat. Kõige viljakam oli see koolkond ehk 15 aastat. Kui andekas ja kreatiivne teadlane hakkab oma mõttekaaslasid vedama ligikaudu oma 40. eluaastal (Landau sai liidriks 25-aastaselt), siis oma 70. sünnipäevaks on tal juba akadeemilised lapselapsed, kellega ta enam võidu ei jookse.

Tippkeskuseks tunnistamine peab seda arvestama, iseasi, et 7 aastat on absurdelt lühike aeg. Globaalseid tehnoloogilisi projekte nagu näiteks LIGO ehk Musta Augu Detektor (täpsemalt interferomeeter) nii nappi ajaga läbi ei vii – ja ammugi ei saa neid teostada ühe asutuse sees. Ainuüksi rahvusvahelise võrgustiku loomiseks kulub kümnekond aastat. 7 aastaga jõuab idandada, mitte minna Kuu peale.

Ma ei ole tippkeskuste vastane. Ent minu arvates tippkeskustest kui ajutiste statuudi kandjatest ei piisa. Tippkeskus võib olla intellektuaalne *start-up*, kuid ta ei saa olla rutiin. Niisiis arvan ma, et teatavad suunad peavad olema ajaliselt stabiilsed ja sõltuma turukaalutlustest võimalikult vähe. Eesti Vabariigis on väga palju sotsioloogilisi teemasid ning andmestikku antud erakätesse. Ometi ei ole ükski Issanda idioot tulnud veel selle peale, et anda riigi käest ära kodakondsusteenistus. Pean demograafilist teenistust kodakondsusteenistusega samahinnaliseks. Järelikult peab sellekohane keskus olema tipmine kogu aeg, sest vastavaid andmeid on vaja pidevalt. Meil valitseb ses suhtes koguni mitmekordne disproportsioon. Rahvastikku Eestis detekteeritakse väga tähelepanelikult mujal maailmas ja seda ei tee diletandid. Nõnda peaks olema päevakäsuks saavutada ses suhtes esmalt tasa- ja seejärel ka ülekaal sisemise analüüsi kasuks. Ilmateateid avaldatakse Eestis vahetpidamata. Mis välistaks demograafiliste teadete avaldamise vähemasti kord kvartalis? Eesti Demouuringute Keskus võib vabalt kuuluda Tallinna Linnaülikooli juurde, kuid on vale käsitleda teda kõigest ühe pretendendina tippkeskuse ajaliselt piiratud enamsoodustusrežiimile. Konkurents jääb alles niikuinii, selle eest hoolitsevad juba ajalehtede surmakuulutuste osakonnad ja krimireporterid. Mida on vaja, see on demograafilise seire ja asjaomaste uurimuste sätestamine nõndaviisi, et nende prioriteet oleks püsiv.

Minu jaoks on pisut absurdne, et mu koduse lauaarvuti ekraanile ilmub alalõpmata Tallinna Linnaülikooli kutse sinna astuda, aga „demo-uuringutest“ näen ma ainult surmade meelespidamist juhul, kui leidub paargi maksujõulist kaastundlikku omast või sõpra. Veidi rohkem kui pool sajandit tagasi avaldas „Õhtuleht“ kõik Tallinnas registreeritud kohtulikud abielulahutused. Võiksin öelda, kuigi see oleks juba luiskelugu, et minutaolise demograafia-alane aabits pärineski sealt. Mis siis praegu on? Kinnisvara ja kasvav mets

näikse kaasaegses Eestis olevat märksa tähtsamad kui inimese elu, millest üldjuhul teatatakse alles siis, kui see on läbi. Akadeemiline demograafia peaks olema ses suhtes märksa preskriptiivsem. Kui tarvis, tuleb vaadata üle ka isikukaitse-andmestikku sätestavad õigusaktid.

Sellel kõigel ei puudu poliitilinegi profiil. Normaalne inimene otsib demograafilisest andmestikust ennekõike inimeste sündi, mitte surma. Ma ei ole seni märganud veel aga ainsatki Eesti Vabariigi järgmise presidendi kandidaadi kandidaadi esinemist, kust võiks saada aru, millised on tema demograafilised teadmised ja üldinegi arusaamine siinse ühiskonna sotsiaalsest stratifikatsioonist. Allar Jõks on tunnistanud, et talle teeb muret meie rahva kihistatusest tulenev ebavõrdsus. See ei ole uudis. Seda mõistis Arnold Rüütel ja olgu märgitud, et seda märkas ka Lennart Meri. Uudis seisneks selles, kui keegi, kes arvab, et ta sobib riigipeaks, ütleks, mida peab lihtsurelik tegema selleks, et sotsiaalne stratifikatsioon ei tooks kaasa demograafilisi lihkeid.

Niisiis panen ma ette, et Tallinna Linnaülikool otsustaks demo-uuringute keskuse kasuks väljaspool tippkeskuste konkurentsi Teadus- ja Haridusministeeriumi asekantsleri sekretariaadis. See on minu *pia desideria* teie tähtpäevaks.

Olge terved!

Teie Peeter Olesk   Tähtvere mõisas 1. VI 2016